

En PDF-artikel fra www.salmedatabasen.dk

Forsoningstanken i salmebogen

Af Iben Krogsdal

Forsoningstanken i salmebogen

Hvad er det for en forsoningsteologi, vi møder i salmebogen? Salmeforfatteren Iben Krogsdal samler trådene i en refleksion over det moderne menneskes møde med tro og utro, med Gud og med gudsforladtheden, med offer og forsoning.

Af Iben Krogsdal

Forsoning fra synderens perspektiv

På Teologiens Døgn i Aarhus i april hørte jeg et citat af Paul Leer Salvesen, som med det samme forekom mig indlysende rigtigt: »Den vestlige teologi har en glimrende forkyndelse for gerningsmænd. Den har ingen for ofre«. Det citat lå i baghovedet, da jeg i påsken læste salmebogens påskesalmer og samtidig færdiglæste Lars Sandbecks bog »De gudsforlattedes Gud«. Kendetegnende for både en stor del af salmeteologien og for Sandbecks korsteologi er nemlig, at »synderen« (i salmebogen i form af den angrende troende; hos Sandbeck i form af den bekendende tvivlende) har en fremtrædende rolle. I salmebogen især igennem den klassiske forsoningslære; hos Sandbeck simpelthen som den, Gud hænger på korset for.

Jeg interviewede i forbindelse med et forskningsprojekt om danskernes tro for tre år siden en række folkekirkemedlemmer om deres liv. En af dem var en mand, hvis kone havde været ham ret skrupelløst utro. Han opsøgte en terapeut og spurgte denne, om utroskaben i terapeutens øjne var forkert. Det ville terapeuten ikke svare på. Så opsøgte manden en præst og spurgte om det samme. Det ville præsten heller ikke svare på. Utroskab var, sagde han, en kompliceret affære. Men som kristen, spurgte manden så, kunne han så ikke i det mindste sige, at det var forkert at bedrage et menneske? Så enkelt var det ikke, svarede præsten. Det eneste, der var sikkert var, at Gud kunne tilgive alle syndere - og at syndere er vi alle. Og at det var dét, ægtefællen skulle holde fast i.

Manden fortalte mig, at han gik fra præsten med en følelse af, at Gud på en eller anden

måde var mest på konens side. Det var ligesom hende, Gud var der mest for.

Og netop den oplevelse stod han ikke helt alene med. Det var nemlig mit indtryk gennem samtalerne, at flere af de interviewede havde oplevet at gå til kirken mest som ofre og blive mødt mest som syndere (mine formuleringer). Og det indikerer måske, at vi inden for megen folkekirkelig teologi i dag ser Gud så meget fra gerningsmandens perspektiv, at forkyndelsen bliver lige lovlig snæver.

Forsoningslæren i Den Danske Salmebog

Når man læser i Den Danske Salmebog er det således tydeligt, at synderen (det angrende, ulydige menneske) har en meget markant stemme, og det gælder ikke kun i de pietistiske salmer. Dertil kommer, at synderens frelse i høj grad beskrives ud fra den objektive forsoningslære. I mange af påskesalmerne er den dominerende trostilkendegivelse således, at Jesus ligesom påskelammet dør en stedfortrædende død for at sone vores synd. Jesu blod er »syndeblood« (nr. 178), »gælden er betalt« (nr. 242), »afsonet er vore brøde« (nr. 218). Brorson lader Jesus lide for at formilde en Gud, hvis vrede vi ellers skulle smage (nr. 190), og Kingo lader al den straf og bod, Gud ville tilregne os, sætte ind på Jesu regnskab (nr. 205). Ambrosius Stub lader Jesus lide »det, som alle burde lide/en guddoms hævn, al helveds kval og kvide« (nr. 194). Selv Grundtvig, som dog overvejende har andre fortolkninger af påskebegivenhederne, taler om »den store offerdag« og lægger disse salmeord i Jesu mund: »Bange vel af hjertens grund/er jeg for den mørke stund,/men

for hele verdens brøde/den uskyldige må bløde« (nr. 189).

Selvom der er andre udlægninger af korsdøden, ikke mindst i de nyere salmer i salmebogen (at livet besejrer døden, at Gud deler menneskets vilkår, at Gud ofrer sig og derved anviser en vej), er sonofferteologien stærkt fremherskende. Den, der bekender sin synd, får frelse og ro i sjælen. I salmen »Jesus er mit liv i live« (nr. 200) skriver Ingemann i vers 3: »Uden skyld blev du anklaget,/for at jeg skal sikkert bo,/du med uret grumt blev slaget,/for at jeg skal nyde ro« ...

Som poesi taler sonofferet, tror jeg, til noget urdybt i mennesket og har en sjælden skønhed over sig. Som stærk og dragende metafor kan billedet af den blødende offergud derfor have sin berettigelse.

Men som ren teologi forekommer det næsten grusomt. Grusomt, hvis vi dermed så at sige får volden på vores side; når vi ikke alene accepterer den stedfortrædende død, men ligefrem opfatter den som guddommeligt sanktioneret og dermed risikerer at bruge den mere til at retfærdiggøre (sic!) os selv som de evige gerningsmænd, vi er, end til også at lære noget om os selv og Gud. Korset bliver i det rene sonofferperspektiv til noget grundlæggende smukt snarere end til en frygtelig og menneskeskabt begivenhed. Det er for mig at se oplagt (men ikke ekskluderende for andre fortolkninger) at se selve sonedødstanken som en udstilling af os selv som mennesker: Hvordan vi op gennem historien har vist os temmelig villige til at acceptere ofrets lidelse for vores egen sjælefreds skyld.

Offerblod og donorblod

Det er derfor ikke helt uproblematisk, at den objektive forsoningslære står så uimodsagt i salmebogen. Selv savner jeg i den grad salmer, der taler imod bøddelsindet frem for at sanktionere det. Jeg er glad for, at Hans Anker Jørgensen har skrevet den fremragende »Hvad er det at møde den opstandne mester«, der udtrykker et andet håb for opstandelsen end den tilgivne

synders. Holger Lissner har også med sin oversættelse af salmen »Herre du vandrer forsoningsvej« skrevet efterfølgelsen flot ind i korsbegivenheden. Men der er ikke mange af den slags påskesalmer i salmebogen, og så vidt jeg kan se, er der ingen, der direkte taler imod sonofferteologien.

Både synderens »hovedrolle« og videreførelsen af den jødiske sonoffertanke i en række af salmebogens salmer er for mig at se helt oplagte og konkrete anledninger til at arbejde med at skrive nye salmer. Når jeg selv arbejder med korsfæstelsen og opstandelsen, for tiden i en række nye opstandelsessalmer, overvejer jeg konstant, hvordan påskebegivenhederne i Jerusalem kan inspirere til andre billeder og håb end dem, der er uløseligt knyttet til sonofferet, offerblodet og den enkeltes forsoning med Gud. Hvordan man med andre ord kan skrive salmer, hvor det ikke er gerningsmandens tilgivelse, der er i fokus, men ofrets genrejsning. Hvor ofre og gerningsmænd så at sige står lige over for Gud. Og hvor Gud i nadveren giver os sig selv, billedlig talt ikke så meget i form af sit offerblod, men snarere i form af det donorblod, der får livet til at strømme videre i os på trods.

Hvis vi går ind på den tanke, at Jesu offer (blandt meget andet) fortæller os noget grundlæggende om, hvordan vi som mennesker er alt for villige ofre, er der god grund til at tænke ud over den objektive forsoningslære. Til at se vores egne bøddeltilbøjeligheder ekstra meget i øjnene.

Vi kan lære noget af det både kærlige og blottende blik, vi gennem Jesu ofring får på os selv. At forsøge at lære noget af korsdøden er derfor for mig at se ikke blot udtryk for en naiv forestilling om, at vi med Jesus som forbillede kan skabe en perfekt verden. Det er heller ingen underkendelse af os som syndere og bøddler. Tværtimod. Måske viser selve logikken bag den objektive forsoningstanke os netop, hvad vi som mennesker rent faktisk risikerer at gøre: At retfærdiggøre os selv gennem ofre? Måske demonstrerer samme logik også vores tendens til at bruge Jesu frelsergerning mere til at ret-

færdiggøre gerningsmanden end ofret? Hvis det forholder sig sådan, bliver Jesu død og opstandelse for mig at se langt mere svimlende og ufattelig som kærlighedshandling, end den bliver som rent sonoffer. For ikke alene udbryder Jesus jo midt i ofringen: »Fader, tilgiv dem, for de ved ikke, hvad de gør«. Han opstår også fra de døde. Ofret opstår. Og med det opstår også håbet for alle verdens ofre: os, der producerer dem, og os, der er dem. Med opstandelsen giver Gud os alle sit donorblod.

Længslen efter en større Gud

I folkekirken kæmpes der i disse år for at få mennesker til at forstå, at de er syndere, og at Jesus er vores forsoner. Lidt firkantet sagt: At Jesus er vejen, mere end at han viser vejen. Den fortælling er det svært at komme igennem med. Ikke alene ser mange i dag sig ikke som syndere i klassisk forstand; mange efterspørger også noget – en etik, en vej, en konsekvens – der i virkeligheden er langt vildere end både den enkeltes og selve menneskeheds tilgivelse. De spørger efter en større Gud, ganske enkelt. En Gud, der ikke blot retfærdiggør synderen, men en Gud, der også peger på, hvad vi kan og skal gøre i en verden, der i dag mere end nogensinde er præget af retningsløshed.

Det var sådan en større Gud, den bedragne ægtemand ovenfor ledte efter, da han spurgte præsten, hvad han syntes som kristen. Man kan komme med mange indvendinger mod ønsket om at se kristendommen som en (særlig) etisk vejviser. Men mandens søgen peger på et muligt problem: At den etiske dimension af kristendommen i mange sammenhænge er trængt lovlig langt ud på sidelinjen (højrefløj) til fordel for forkyndelsen af syndernes nådige forladelse. Der er simpelthen for meget tale om soning og for lidt om etik.

Det er en hårfin balance, der er tippet, når mange i dag kan komme i kirken og opleve, at der tales mere om synders frelse end om ofrets. Og når andre kan opleve, at »ikke-synd« (fromhed, religiøsitet, idealisme) af og til ligefrem bliver set ned på. Det er det, der sker, når

nyere korsteologer som eksempelvis Lars Sandbeck taler imod »klam« fromhed (Sandbeck 2013, s. 14), og når flere præster ser med mere skepsis end sympati på både religion i sig selv og mange spirituelles ønsker om at gøre gode ting i verden. Det forekommer mig, at synderen i dag er blevet en slags prototype på den nye farisæer: det er hende, der er korrekt, mens det er den »fromme« (der er optaget af efterfølgelse), der har misforstået noget. Og hvis jeg har blot det mindste ret i dét, rejser det en række teologiske spørgsmål, i hvert fald for mig som salmedigter. Kan og skal forsoningslæren give mere plads til etikken? Kan og skal synders perspektiv give mere plads til ofrets? Kan og skal korsdøden give mere plads til opstandelsen? Kan Jesus og vores forståelser af hans handlinger også *lære* os noget?